

ges en comú amb un poble veí' («El Saso es *alero* con Guasillo», Banaguás): això s'ha de relligar amb el bc. *alba* «pasto», bc. bisc. *ale* «alimento» (en guip. 'fruita'), bc. suletí *albera* «conduire au paccage» (amb desinència direccional *-era*), en els quals Mitxelena admet *-l-* etimològica basca de tipus «fortis» (*FonHistVca.*, § 28 i pp. 207, 320): seria doncs un mot proto-basc i no pas manlleu del ll. *alere* 'alimentar' ni de *ala*. —³ Significat que em definiren, encara ben viu, els muntanyencs (1959-60) a totes les seccions del gran terme de Prats de Molló (Parcigola, Valldeques, Canidell i les altres), que per la naturalesa mateixa dels indrets es constata amb evidència en El Tec, Corsaví i Sant Marçal, i també abundant en topònims de la Menera, Sant Llorenç, etc., i que fins descendeix pel vessant Nord del Canigó (Estoer; no, però, a les altres comarques del territori ross.). —⁴ En tot cas no pot ser 'bufar' (com diu Ant. Thomas), perquè diria *ag eissalat* (no pas *fo eissalatz*). Quan Santa Fe és ja moribunda en la pira, cremada de viu en viu, un *Angels veng de<l> cel* i apaivaga o refreda la foguera: «quan sobre'l fog *fo eissalaz* / l'encendis fo refrejura(t)z». O sigui planant en vol per damunt de les flames. Podria ser, doncs, que significués 'davallar bruscament, llançar-se daltabaix'.

ALA II, herba, 'Inula Helenium', del ll. tardà ALA, mot d'origen foraster en llatí. □ 1.ª doc.: princ. segle xv, Màcer.

El recull també OPou, *TbPu.*, 48b (a. 1575, «helenium», 49b); i figura en diversos botànics mossàrabs, Albucassis de Còrdova (+ 1014) i sovint en l'Anònim sevillà de c. 1100 (precisant que és el *gost* 'gallec' (Asín, *Glos.*, p. 8), i en el nostre Abenbeklaris (Simonet, *Glos.*, s. v.). En llatí ja apareix en algunes glosses, i, abans, en St. Isidor: «inula, quam rusticus *alam* vocant, radice aromatica, oloris summi cum levi acrimonia» (*Et.*, ed. Lindsay, xvii, xi, 9); abans ALUM en el Pseudo-Apuleu i en Plini, que el donen com a mot de Gàllia. Ha estat cregut d'origen cèltic o germànic (cf. al. *alant*, que ja es troba en a.-al. ant.), però Kluge (*ARom.* vi, 300) es mostrà vacillant en la qüestió, i Boilelli (*It. Dial.* xvii, 136) suggereix que tant en germànic com en ibero-romànic sigui una relíquia pre-indoeuropea; hi ha encara d'altres possibilitats i retinguem sobretot que no és mot hereditari més que en català, castellà i alemany; cf. *DCEC* I, i iv, s. v.

ALA, 'llebrer gran i d'instints ferotges', mot d'origen comú amb el cast. ant. *alán* (avui *alano*) i el basc antiq. *arai(a)* id., que en altres llengües veïnes sembla ser manllevat del català; d'un *ALANE* d'origen incert, potser del gòt. *ALANS* 'crescut', participi del verb *ALAN* 'alimentar', 'créixer'. □ 1.ª doc.: c. 1298, Llull.

«Havia un *alà*, ab lo qual volia que's combatés un lop tot lo pus mal que fos en la cort del Leó», *Me-*

rav. II, 133. Sempre va designar un gran ca, de ferotgia temible i força enorme. Recordem la famosa batalla de Tirant lo Blanc amb l'*alà* (que havia portat el Príncep de Galles entre «molt grans *alans* molt braus, de presa»), «tant brau que negú no tenia gosar de acostar-s'hi», «aquell *alà* de tant mala condició», «lo *alà* era molt gran e soberch» (cap. 68). «*Alà*: canis molossus», OPou, *TbPu.*, p. 56. També cast. *alano*, que antigament fou primer *alán* [Berceo, *Alex.*, 1.ª *Crón. Gral.*, i és encara forma usada en el S. xiv per l'Arx. de Hita], mentre que *alano* és una forma refeta (com *escribano*, *guardiano*) i que no apareix ben assegurada fins al S. xv. Un basc ant. *aray-a* «alano, perro» apareix en el dicc. del S. xvi que ens conserva les formes de l'antic dialecte basc d'Àlaba (Landucci, a. 1562, Mitxelena, *Bol. Soc. Vgada Am. País* x, 9): ara bé, en basc és normal que la *-l-* entre vocals es torni *-r-* i que *-ANE* passi a *-ae* > *-ai* (*-ANU* hauria donat *-au*). D'altra banda it. *alano*, i un oc. ant. *alan* es troba alguna vegada («dague», err. tip. per *dogue*, en el *PDPF*); quant al port. *alão* ha de ser manlleu del castellà, que altrament hauria perdut la *-l-* intervocàlica.

Però com va assenyalar W. von Wartburg, en el *FEW* I, 57, el primer testimoni occità, que només és del S. xiv, sembla ser obra d'un català; els primers francesos són de font occitana, i el més antic que cita Tobler parla d'*alans d'Espagne*; tot indica, doncs, que són les llengües del Pirineu les que propagaren el mot en totes les direccions. Hem de creure que la forma primitiva fou **ALANE* pertot arreu, amb una adaptació, per metaplasm castellà, al tipus *escanciano* SKANKJAN, *guardiano* per *guardián*, *ermitano* (i *ermitaño*) per *ermitán*, *sacristano* per *sacristán* SACRISTA, *-ANIS*, i anàlegs. Tots ells, casos de mots germànics, o bé mots adaptats a la declinació germànica. Per tant *alan(o)* podria ser un germanisme, com ho són els castellans *dogo* i *podenco*.

D'altra banda l'àrea primitiva d'*alà* en romànic és limitada: descartats el portuguès i el francès, per tal com presenten evidents senyals fonètics de manlleu (la forma fr. *chien allant*, en el *Llibre de caça* de Gastó de Foix, de 1387, que Sainéan, *Sources Indig.* I, 62, no valora bé, és evident alteració de l'oc.-cat. per etimologia popular, com si fos 'gos marxador'), aquesta àrea queda reduïda a Àlaba, Castella i Catalunya, i potser occità i italià. En aquests dos apareix des de primers del S. xiv [Matteo Villani], data tardana tractant-se de la llengua d'Oc, que desperta sospita, agreujada pel fet de ser català el qui l'usa primer, escrivint occità. Afegint-s'hi la terminació *-ANE*, aquesta àrea suggereix clarament un origen gòtic. Ara bé, *ALANS* és un mot conegut en aquesta llengua, amb el sentit de 'crescut', participi passiu del verb *ALAN* 'créixer', etimològicament 'alimentar', que és el sentit del mot en esc. ant. *ala*, ags. *alan*, irl. *ail*, ll. *alo*, i fins i tot en gòtic és versemblant que es conservé encara aquest sentit puix que Úlfilas va traduir *ἐντροφέου-υος* pel participi actiu *alandz*; però el que, sense dubtes, es conserva en gòtic, és el sentit de 'créixer'.